

ი ა ნ ა   ბ ი ბ ლ ი ა

**ი.ა. კრილოვის იგავ-არაკების აკაკისეული თარგმანის
ერთი გამოცემის ისტორიისათვის**

1907 (1906) (წიგნის გარეკანზე ასეა დაფიქსირებული) წელს წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოება გამოსცემს აკაკი წერეთლის მიერ თარგმნილ ი.ა. კრილოვის (1769-1844) იგავ-არაკების მორიგ კრებულს, რომელშიც შესულია 154 იგავი. აღნიშნული გამოცემა გავრცელება კრილოვის იგავთა ქართული თარგმანების წიგნებისა, რომლის ნებართვა თვით აკაკი წერეთელს მიუცია “სამუდამოდ” წერა-კითხვის საზოგადოებისათვის. ამას მოწმობს ინფორმაცია (საისტ. მოამბე, ტ. 7 1953, გვ. 368), რომლის მიხედვითაც 1889 წლის 5 სექტემბერს აკაკი “ნოტარიალური წესით პირობას დებს მის მიერ თარგმნილი კრილოვის 52 იგავ-არაკის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოებისათვის სრულ საკუთრებად გადაცემის შესახებ” (ნ. გურგენიძე, ი. გორგაძე, 1989, გვ. 219), ოქტომბრის 9-ში აკაკი კიდევ 8 იგავს მიჰყიდის ქ.მ.წ.კ.გ.ს-ს.

აკაკი კრილოვის იგავების თარგმნას 1862 წელს შესდგომია. ყურნალ “ცისკრის” 1862 წლის აგვისტოს (№8) ნომერში იბეჭდება “მგზავრები და ძაღლები”, რომელიც 1907 წლის გამოცემაში იბეჭდება შეცვლილი სათაურით: “გამვლელები და ძაღლები”. ეტყობა, ახალგაზრდა შემოქმედს თავიდანვე გასჩენია იდეა კრილოვის იგავების თარგმანისა და გალექსვისა. 1876 წლიდან ამ საქმით ინტერესდება უკვე ცნობილი პოეტი რაფიელ ერისთავი (1824-1901), რომელმაც 1978 წელს გამოაქვეყნა “იგავ-არაკი – კრილოვისა, გადმოთარგმნილი და გადმოკეთებულნი რუსულიდან ქართულად და გალექსილნი”. წიგნის წინასიტყვაობაში რაფიელ ერისთავი გამოკვეთდა იგავ-არაკების შექმნისა თუ სხვა ენიდან გადმოღების მნიშვნელობას: “დევნა ბოროტმოქმედებისა და გასწორება ადამიანის მრუდის და უსაქციელო ზნეობისა. ქართულ ლიტერატურას აკლია ამგვარი იგავ-არაკი. მქონდა რა სახეში განსვენებული ი. კრილოვისაგან შეკრებილნი საუკეთესო იგავ-არაკები: ეზობისა, და ლაფონტენისა და სხვა ფილოსოფოსთა და ჩინებულად გალექსილნი მისგან რუსულს ენაზედ: აგრეთვე მრავალნი ესე გვარნი, მისგან შეთხზულნი – ვისარგებლე ამით და გამოვკრიბე მათგან ორმოცი (ნამდვილათ კი 42 შ.რ.), ისეთი იგავ-არაკი, რომლებიც უფრო დაუახლოვდებოდნენ ჩვენი ხალხის ნაკლოვან სურათებს და უფრო გამოიხატებოდნენ ქართულს ენაზედ, მჭევრათ და მდაბიოთ. ზოგი მათგანი გადავთარგმნე და ზოგი გადავაკეთე, და ყველა კი გავლექსე, მოსწავლეთა ყმათათვის იმ განზრახვით, რომ მათ სიყმაწვილითაგან შეისწავლონ და გაივარჯიშონ ადვილათ მიმოხვრა ქართული ენისა, დაიმახსოვრონ მნიშვნელობა იგავ-არაკებისა და დაინერგონ გულში, თუ ვითარ სასაცილოა ადამიანში საკიცხავი ნაკლულოვანება და მრუდი და უსაქციელო ზნეობა, ან, ვითარ საზიზღარია ბოროტული მოქმედება ბოროტსავე და უხასიათო კაცისა. 7 იანვარს 1877 წელსა, ტფილისი, თ.რ. ერისთავი” (რ. ერისთავი, 1958, გვ. 572).

1881 წლის გამოცემაში კი რ. ერისთავი კრილოვის იგავ-არაკებს უმატებს ათ ახალ თარგმანს და ს. ს. ორბელიანის გალექსილ იგავებს.

რ. ერისთავის თხზულებათა ერთტომეულის გამომცემელი ანდრო თევზაძე მიიჩნევს, რომ რ. ერისთავს კრილოვიდან თარგმანები უნდა შეესრულებინოს 1876 წელს.

მნიშვნელოვანია ის ფაქტიც, რომ ი. გოგებაშვილისეულ “ბუნების კარის” 21-ე გამოცემაში (1912 წ.) სწორედ რაფიელ ერისთავის მიერ თარგმნილი კრილოვის იგავ-არაკებია შეტანილი: “ლომი და კოლო”, “მაიმუნნი და სარკე”, “ჭირჭინა და ჭიანჭველა” და სხვა. აქვეა ცახელის მიერ თარგმნილი კრილოვის იგავებიც. აშკარაა, რომ გოგებაშვილი თავის არჩევანს ემყარებოდა.

1891 წელს წიგნად გამოდის აკაკის ნათარგმნი კრილოვის იგავ-არაკები, როგორც “ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების საკუთრება. გამოცემა პირველი, ტფ., 1891 100 გვ., 30კ.”.

1893 წელს გამოდის მეორე გამოცემა აღნიშნული კრებულისა. ეს, ეტყობა, ზუსტად განმეორებული წიგნია, რამდენადაც მითითებული გვერდების რაოდენობის მიხედვით (100 გვ.) იგივეა.

1898 წელს, “ივერიის” ინფორმაციით, გამოდის “კრილოვის იგავ-არაკები: თარგმანი აკაკისა, მესამე გამოცემა სურათით, ფასი 30 კაპ. (ივერია, 1898, №194, გვ. 4) (ნ. გურგენიძე, ი. გორგაძე, 1989, გვ. 328): “კრილოვის არაკები ნათარგმნი აკაკისაგან. გამოცემა მესამე, შეუცვლელი, 9 სურათით. ტფ. წერა-კითხვის გამავრც. საზ-ბის გამოცემა, 1898, 104 გვ. 30 კ.” (ნ. გურგენიძე, ი. გორგაძე, 1989, გვ. 331).

1901 წელს კვლავ გამოიცემა ქ.შ.წ.კ.გ.ს-ს ეგიდით აკაკის მიერ თარგმნილი კრილოვის არაკები (104 გვ.), გამოცემა მეოთხე, შეცვლილი, 9 სურათით.

როგორც დასაწყისში, როდესაც აკაკიმ ვაფორმა ხელშეკრულება ქ.შ.წ.კ.გ.ს-სთან, 1902 წელს, 24 ივლისს, “ივერიაში” ქვეყნდება ინფორმაცია: “აკაკის მიერ კრილოვის იგავ-არაკების თარგმანის დასრულების შესახებ”: “ჩვენს მგოსანს და მოღვაწეს აკაკის დაუსრულებია კრილოვის ყველა იგავ-არაკების თარგმანა” (ნ. გურგენიძე, ი. გორგაძე, 1989, გვ. 364). პირველი გამოცემის გამოსვლამდე 1887 წლიდან მოყოლებული 1901 წლამდე სხვადასხვა ყურნალ-გაზეთში იბეჭდება აკაკის მიერ თარგმნილი იგავ-არაკები; მაგ.: 1889 წელს “ივერიის” №217 იბეჭდება “გუგული და გვრიტი”, “სპილო და ფინია” (“ივერია”, №218), “ჭირვეული თამადა” (“ივერია”, №222), “სამ-ცოლიანი” (“ივერია”, №224).

1898 წლიდან 1902 წლამდე აკაკი საფუძვლიანად მუშაობს ი. კრილოვის იგავ-არაკების თარგმანებზე. ამას მოწმობს “ივერიაში” (1901წ. №201 და №204) დაბეჭდილი კრილოვის იგავების “პარნასისა” და “ყვავილ-ქონდარას” თარგმანები.

1902 წლის მეოთხე გამოცემის შემდგომაც აკაკი აქვეყნებს “ალკიდოს” (“ივერია”, 1902წ., №5), “კრავს” (“ჭეჭილი”, 1902წ., №2), “გლები და ცხვარი” (“ჭეჭილი”, 1902 წ., №3), “პატარა მუხას” (“ივერია”, 1902 წ., №120) “სვიას” (ფშალას) (“ივერია”, 1902 წ., №144), “ლორი მუხის ქვეშ” (“ივერია”, 1902 წ., №147).

ყველაფერი ცხადია, აკაკი ამზადებდა ი. კრილოვის იგავ-არაკების სრულ გამოცემას, მაგრამ მანამდე პოეტი ცდილობს მოზარდი თაობისათვის მისაწვდომი

გახადოს მის მიერ თარგმნილი და გალექსილი იგავები. ამას მოწმობს რამდენიმე ინფორმაცია. პირველი ინფორმაცია, რომელიც მეორე გამოცემის შემდეგ, 1903 წლის 11 იანვარს გააქვითა ქ.შ.წ.კ.გ.ს-მ ი. ჭავჭავაძისა და დ. კარიჭაშვილის ხელმოწერით, გაგზავნილი კავკასიის სასწავლო ოლქის მზრუნველთან, ეხება კრილოვის იგავ-არაკების აკაისეული თარგმანის ქართულ სკოლებში დამხმარე სახელმძღვანელოდ დაშვებას (საისტ. მოამბე, ტ. 7, 1953, გვ. 374). იმავე წლის 24 აპრილს თბილისის წმინდა ნინოს სასწავლებლის ინსპექტორმა კრუპნიკოვმა, რომელსაც სარეცენზიოდ გადაცემული ჰქონდა კრილოვის იგავ-არაკების აკაისეული თარგმანი, მალალი შეფასება მისცა მას და მოიწონა, რათა დაშვებულ ყოფილიყო “საშუალო და დაბალ სასწავლებლებში ქართული ენის სწავლებისას დამხმარე სახელმძღვანელოდ” (საისტ. მოამბე, ტ. 7, 1953, გვ. 374).

18 მაისს კავკასიის სასწავლო ოლქის მზრუნველი მიმართავს უგზავნის კავკასიის მთავარმართებელს აკაი წერეთლის მიერ კრილოვის იგავ-არაკების ქართული თარგმანის ქართულ სასწავლებლებში დამხმარე სახელმძღვანელოდ დაშვების შესახებ (საისტ. მოამბე, ტ. 7, 1953, გვ. 376).

უკვე ივნისის მეორე ნახევრიდან ვრცელდება აკაის მიერ თარგმნილი იგავების კრებული შემდეგი ინფორმაციით: “წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების წიგნის მალაზიაში ისყიდება კრილოვის იგავ-არაკები თარგმნილი აკაი წერეთლის – მიერ ფასი 30 კ. ყლით 40კ.

ეს წიგნი მოწონებულია კავკასიის სწავლა-განათლების მზრუნველის რჩევისაგან შესაძენად სამასწავლებლო და სამოსწავლო ბიბლიოთეკებისათვის საშუალო და დაბალ სასწავლებლებში და აგრეთვე მიღებულია ხელსაწყობად ქართული ენის სწავლებისათვის ამავე სასწავლებლებში” (“ივერია”, 1903, 27 ივნ. №135, გვ. 1).

ე.ი. პირველი და მეორე გამოცემები უკვე ურიგდება ბიბლიოთეკებს და იყიდება. მაგრამ მომდევნო წლებში აკაის უკვე დაუსრულებია თარგმნა და სრული კრებულია სწორედ 1907 (1906) წელს გამოცემული წიგნიც.

მიუხედავად იმისა, რომ კრილოვის იგავ-არაკების ნაწილი სწორედ რაფიელ ერისთავისეული თარგმანებით ვრცელდებოდა ახალ თაობაში, აკაის თარგმანები საოცარი პოპულარობით სარგებლობდა. ამას ნათლად მოწმობს მოგონებანი პოეტზე. დრამატურგი ნატალია აზიანი იხსენებს: “აკაიმ და ილიამ შემაყვარეს ქართული ლიტერატურა. მახსოვს, გორის პროვინციაში რომ მიმბარეს, სომეხ მოწაფეებს გამოგვიცხადეს: ვისაც გასურთ, ქართულ გაკვეთილებზე შეგიძლიათ იაროთო. მე სიხარულით ჩავეწერე ნიკო ლომოურის გაკვეთილებზე და ერთი-ორი წაკითხვით ვიხსომებდი აკაის მიერ მშვენივრად ნათარგმნ კრილოვის არაკებს” (“მოგონებანი აკაიზე”, 1990, გვ. 48).

1907 (1906) წლის გამოცემის შედარება დედანთან, კერძოდ ი. კრილოვის იგავებთან ორიგინალში, არ წარმოადგენს ჩვენი სტატიის მიზანს, შევნიშნავთ მხოლოდ, რომ გამოცემა საკმაოდ სოლიდურია იმ დროისათვის. გაფორმებულია ილუსტრაციებით, რომლებიც, სავარაუდოდ, რუსული გამოცემიდან უნდა იყოს ამოღებული (სულ 14 ილუსტრაცია), წინ კი უძღვის ი. ა. კრილოვისა და ა. წერეთლის ფოტოები.

გამოცემაში, რ. ერისთავის თარგმანებისაგან განსხვავებით, თითოეული სტრიქონი იწყება მთავრული ბოლით. გარდა ამისა, ზოგიერთის სათაურის ქვეშ მოცემულია განმარტებაც. მაგალითად: იგავს “ჭინჭრაქა” (ლობემძვარალა),

ზოგიერთს კი წამძღვარებაც ახლავს. მაგ.: იგავს “ორი მტრედი” ქვეშ მიწერილი აქვს: “ვუძღვნი ელიკოს და კატოს” (“აკაკი”, 1907, გვ. 66).

საყურადღებოა ის ფაქტიც რომ აკაკის კრებულში შეუტანია ზოგიერთი იგავის თარგმანის წინანდელი და ახალი ვარიანტები. მაგ.: “სამ-ცოლიანი” (წინანდელი ნათარგმნი ვარიანტი, იხ., გვ. 46).

წინამდებარე კრებული მეტად მნიშვნელოვანია, მაგრამ ჩვენთვის გაუგებარი აღმოჩნდა ის ფაქტი, რომ იგი არაა შეტანილი არც ნ. გურგენიძისა და ი. გორგაძის (“აკაკი წერეთელი. ცხოვრებისა და შემოქმედების მატთანე”), არც “ქართული წიგნის” I ტომში (1941 წ.). მოგვიანებით, 1952 წელს “საბლიტგამი” გამოსცემს კრებულს “აკაკი წერეთელი ბავშვებს”, რომელშიც არეულადაა წარმოდგენილი საკუთრივ აკაკი წერეთლის ი. კრილოვის იგავებიდან თარგმნილი თუ ს.ს. ორბელიანის გალექსილი იგავ-არაკები. იგი ამოკრებილია სხვადასხვა ყურნალ-გაზეთიდან, თუ კრებულიდან (მინიშნებებით), მაგრამ სტიქიურად. აღნიშნული გამოცემაც საინტერესოა შესწავლის თვალსაზრისით, რაც შემდგომი სტატიის თემაა.

დამოწმებული ლიტერატურა

აკაკი, 1907 - აკაკი, იგავ-არაკები კრილოვისა, ტფ., 1907.
ნ. გურგენიძე, ი. გორგაძე, 1989 - ნ. გურგენიძე, ი. გორგაძე, აკაკი წერეთელი, ცხოვრებისა და შემოქმედების მატთანე, თბ., 1989.
რ. ერისთავი, 1958 - რ. ერისთავი, რჩეული თხზულებანი, თბ., 1958.
მოგონებანი აკაკიზე, 1990 - მოგონებანი აკაკიზე, თბ., 1990.
საისტ. მოამბე, 1953 - საისტორიო მოამბე, ტ.7, 1953.

TAMAR GOGOLADZE

FOR THE HISTORY OF ONE PUBLICATION OF TRANSLATIONS OF FABLES BY I.A KRILOV MADE BY AKAKITSERETELI

In 1907(1906) translations of fables of a famous Russian fabulist I.A Krilovby translated from Russian by AkakiTsereteli were published. Different versions of translation of 154 fables were made in different times.

Akaka Tserteli translated one fable in 1882, but in 1891 started intensive work on translations. Akakai sold the right of publication to the reading-writing spreading society which had published part of the translations three times, they were reviewed and given the license to be used as an additional textbook for primary and secondary schools.

According to the information dated in 1902, AkakiTserteli had finished translating the fables (totally 154fables), which were published in a format of a new, full collection of fables in 1907(1906).